

БЕКІТІЛДІ

ҒЫЛЫМИ кеңес шешімімен
(20.01.2021 жылы №7 хаттама)

**«Ш. ЕСЕНОВ АТЫНДАҒЫ КАСПИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ЖӘНЕ ИНЖИНИРИНГ
УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ АКАДЕМИЯЛЫҚ АДАЛДЫҚ КОДЕКСІ**

Ақтау, 2020 ж

МАЗМҰНЫ

1. МАҚСАТЫ МЕН ҚОЛДАНУ САЛАСЫ	3
2. ҚЫСҚАРТУЛАР МЕН ШАРТТЫ БЕЛГІЛЕР	3
3. ТҮСІНІКТЕР МЕН АНЫҚТАМАЛАР	3
4. ЖАЛПЫ ЕРЕЖЕЛЕР	4
5. ПРОФЕССОР-ОҚЫТУШЫЛАР ҚҰРАМЫНЫҢ, ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРДІҢ, БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ	5
6. ДӘЙЕКСӨЗДІҢ НЕГІЗГІ ҚАҒИДАЛАРЫ	7
7. БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫҢ ТҮРЛЕРІ	8
8. ЖАУАПКЕРШІЛІК ЖӘНЕ ЖАЗА	10
9. КОДЕКСТІҢ БҰЗУШЫЛЫҚТАРЫН АЛДЫН АЛУ ШАРАЛАРЫ	11
10. КОДЕКСТІҢ БҰЗЫЛУЫ ЖАҒДАЙЫНДА ШАРАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ ТӘРТІБІ	11

1. МАҚСАТЫ МЕН ҚОЛДАНУ САЛАСЫ

1.1. «Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті» КЕАҚ Академиялық адалдық кодексі (бұдан әрі – Кодекс) мамандарды даярлау сапасын жақсартуға және білім беру кеңістігінде Есенов Университетінің имиджін арттыруға бағытталған университет қызметінің стратегиясы мен негізгі бағдарламаларын саналы қолдауды қамтамасыз ету мақсатында енгізіледі және білім беру процесіндегі академиялық адалдық қағидаларын, университеттік қоғамдастық мүшелерінің құқықтары мен міндеттерін белгілейді, академиялық адалдықты бұзу түрлерін және оларды жасаған жағдайда шаралар қабылдау тәртібін айқындайды.

Осы Кодекс Есенов университеті білім алушыларының, профессорлық-оқытушылық құрамы мен қызметкерлерінің академиялық адалдығы мәселелеріне әділ, ашық, сыпайы қатынасты қамтамасыз ету мақсатында әзірленді.

Осы Кодекс университет қоғамдастығының барлық мүшелері – басшылық, профессорлық-оқытушылық құрам, қызметкерлер, білім алушылар, олардың заңды өкілдеріне орындау үшін міндетті.

1.2. Есенов университетінің Академиялық адалдық Кодексі келесі нормативтік құжаттар негізінде жасалынған:

- 1) Қазақстан Республикасының 27.07.2007 жылғы № 319-III «Білім туралы» заңы (өзгерістер мен толықтырулармен);
- 2) Қазақстан Республикасының «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» 18.11.2015 жылғы № 410-V заңы (өзгерістермен мен толықтырулармен);
- 3) ҚР БҒМ 30.10.2018 жылғы № 595 бұйрығымен бекітілген Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидалары (өзгерістер мен толықтырулармен);
- 4) ҚР БҒМ 20.04.2011 жылғы № 152 бұйрығымен бекітілген Кредиттік оқыту технологиясы бойынша оқу процесін ұйымдастыру қағидалары (өзгерістермен және толықтырулармен);
- 5) ҚР БҒМ 31.10.2018 жылғы № 604 бұйрығымен бекітілген барлық деңгейдегі мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты (өзгерістермен және толықтырулармен);
- 6) Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің 04.06.2020 жылғы № 11933-1943 бұйрығымен бекітілген «Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті» КЕАҚ-ның Жарғысы;
- 7) Есенов университетінің 2025 жылға дейінгі даму стратегиясы;
- 8) Университеттің сыбайлас жемқорлыққа қарсы стандартын және жазбаша жұмыстарының көшірілмегендігін тексеруге арналған нұсқаулығын, академиялық саясатты басшылыққа алады.

2. ҚЫСҚАРТУЛАР МЕН ШАРТТЫ БЕЛГІЛЕР

Есенов Университеті	– «Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті» КЕАҚ
ҚР БҒМ	– Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі
ПОҚ	– Профессор-оқытушылар құрамы
АССКБ	– Академиялық стандарттар және сапа кепілдіктері басқармасы
БББ	– Білім беру бағдарламасы
ТО	– Тіркеу офісі

3. ТҮСІНІКТЕР МЕН АНЫҚТАМАЛАР

1) Академиялық адалдық – жазбаша жұмыстарды (бақылау, курстық, эссе, дипломдық, диссертациялық) орындау, емтихандардағы жауаптар, зерттеулер, өз ұстанымын

білдіру, академиялық персоналмен, оқытушылармен және басқа студенттермен өзара қарым-қатынас жасау, сондай-ақ бағалау кезінде студенттің адалдығын білдіретін құндылықтар мен қағидалар жиынтығы;

2) **автордың және оның құқықтық мирасқорларының құқықтарын қорғауды жүзеге асыру** - бағаланатын жұмыстарда басқаның сөзін, ойларын дұрыс беру және ақпарат көздерін көрсету арқылы авторлық құқық объектісі болып табылатын туындыларды тану және қорғау.

3) **бағаланатын жұмыс** - белгілі бір оқу кезеңінде білім алушының оқу жетістіктерін анықтау үшін (ауызша сұрау, жазбаша жұмыс, эссе, далалық жұмыс, зертханалық жұмыс, практикалық жұмыс, өзіндік жұмыс, зерттеу жұмысы, жоба және т.б.) ағымдағы бағалау жүргізу кезінде білім алушының орындайтын жұмысы немесе тапсырмасы; - білім алушының қорытынды бағалау жүргізу кезінде орындайтын жұмысы (бақылау, жазбаша жұмыстар, тесттер, сынақтар, зерттеу жұмысы, жоба, дипломдық жұмыс және т. б.), білім алушының оқу семестріндегі, барлық оқу уақытындағы жетістіктерінің деңгейін анықтау үшін.

4) **теңдік** - әр студенттің осы Ережені сақтау міндеті және оларды бұзғаны үшін бірдей жауапкершілік.

5) **ар-ұяттылық** - білім алушылардың бағаланатын және бағаланбайтын жұмыстарды адал, мұқият орындауы. Адалдықтың негізгі компоненттері-еңбекқорлық пен әдептілік.

6) **ашықтық** - білім алушылар мен ПОҚ және оларға теңестірілген тұлғалар арасындағы ашықтық, өзара сенім, ақпарат және идеялармен ашық алмасу;

7) **білім алушылардың құқықтары мен еркіндігін құрметтеу**-білім алушылардың өз пікірлері мен идеяларын еркін білдіру құқығы;

4. ЖАЛПЫ ЕРЕЖЕЛЕР

4.1. Осы Кодекстің мақсаты-университет білім алушыларында, ПОҚ-та және қызметкерлерінде адалдықты, ашық, шынайы және сенімді қарым-қатынастарды құруды, сондай-ақ өмірде адалдықты дамыту мәселелеріндегі жауапкершілікті түсінуді қалыптастыру. Академиялық адалдық университеттің білім беру үрдісіндегі басты құндылықтардың бірі болып табылады.

Академиялық адалдық саясатын енгізудің міндеттері студенттер мен ПОҚ арасында академиялық алаяқтық фактілерінің алдын алу және жою, білім алушылар мен ПОҚ арасында плагиатқа төзімділікті тәрбиелеу, білім алушыларда академиялық адалдықты дамыту бойынша тұрақты мақсатты жұмыс жүргізу болып табылады.

Академиялық адалдық, оның кез-келген көрінісінде, Есенов университетінің құндылықтар жүйесіне қайшы келеді. Академиялық оқу процесінің тұтастығы мен берілетін академиялық дәреженің сапасы білім сапасына тікелей байланысты. Оқытушылар тарапынан да, білім алушылар тарапынан да адалдық оқу процесіне және оның нәтижелеріне теріс әсер етуі мүмкін. Осы Кодекстің қағидаларын бұзатын Есенов Университетінің білім алушылары мен қызметкерлеріне тиісті санкциялар қолданылады.

Білім алушылар Есенов Университеті салған санкциялар басқа да азаматтық және қылмыстық юрисдикцияның құзыретті органдарының санкциялар салуын жоққа шығармайтындығы туралы хабардар болуы керек.

4.2. Оқу процесінің негізі академиялық адалдық болып табылады, оның іске асырылуын ЖОО қамтамасыз етеді.

Академиялық адалдықтың негізгі қағидалары:

1) академиялық жұмыста адалдық пен өзара құрметтеуді қалыптастыратын академиялық адалдықты негізгі институционалдық құндылық ретінде қамтамасыз ету;

2) жоғары этикалық құндылықтарды қалыптастыруға бағытталған академиялық адалдықтың әділ және объективті қағидаларын бекіту;

3) басқа білім беру ұйымдарының верификацияланатын транскриптері негізінде білім алушының кредиттерін қайта есепке алудың нақты механизмі мен рәсімін айқындау жолымен білім алушының жүйелі және үздіксіз оқу траекториясын қамтамасыз ету;

4) академиялық мәдениетті қалыптастыруға ықпал ететін тәлімгер ретінде оқытушының өз білім алушыларына құрмет көрсетуі;

5) академиялық адалдықты насихаттау және қорғау үшін білім беру үдерісіне қатысушыларды ынталандыру және мадақтау;

6) оқытушының пәннің нақты саясатын, білім алушыдан күтілетін талаптарды анықтауы;

7) оқытушының білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нақты параметрлерінің саясатын айқындауы;

8) академиялық адалдық қағидаларын бұзғаны үшін Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес шаралар қабылдау;

9) білім алушыларға білім беру, әлеуметтік және психологиялық қолдау көрсететін және академиялық адалсыздық көріністеріне жол бермеуге мүмкіндік беретін академиялық орта құру.

5. ПРОФЕССОР-ОҚЫТУШЫЛАР ҚҰРАМЫНЫҢ, ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРДІҢ, БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

Академиялық адалдық оқу үдерісінің негізгі қағидасы болып табылады. Оқу жылдары қажетті кәсіби білімді жинақтау уақыты ғана емес, сонымен қатар болашақ мамандардың зияткерлік, мәдени және рухани дамуының маңызды кезеңі болып табылады.

Білім алушылар мен оқытушылар арасындағы өзара қарым-қатынастар өзара сыйластық қағидаларына негізделеді, дөрекілікке, ұятсыздыққа, басқа адамдардың ар-намысы мен қадір-қасиетіне нұқсан келтіруге, оларға моральдық немесе материалдық залал келтіруге, құқыққа қарсы іс-әрекеттер жасауға жол берілмейді.

Білім алушылар мен оқытушылардың қарым – қатынасының түрлі нысандары-оқу мәселелерін бірлесіп талқылау және шешу, жобаларды орындау көтермеленеді.

Оқу үдерісінде туындайтын мәселелерді шешу кезінде университет студенттері ең алдымен әділеттілік принципін басшылыққа алады.

Студенттер оқытылатын курстар бойынша барлық ақпараттың қол жетімділігіне және ақпараттың үнемі жаңартылуына сене алады. Олар курсты бағдарламада қарастырылған толық көлемде тыңдауға құқылы.

Білім алушылар өздерінің құқықтары мен міндеттеріне қатысты университеттің барлық ережелері мен нұсқаулықтарын білуге міндетті. Олар нұсқаулар мен ережелердің қол жетімділігіне сене алады.

Білім алушылар сабаққа үнемі қатысуға, оқу жоспарларында көзделген тапсырмаларды орындауға, аралық және қорытынды бақылаудан уақтылы өтуге міндетті.

Оқытушы, пәнді бұзғаны үшін білім алушыны сабақтан шығаруға құқылы. Білім алушы дау-дамайға түспестен бағынуға міндетті. Сабақтан кейін сыпайы түрде түсіндіріп, мұғалімнен кешірім сұрау керек.

Оқу процесінде өзара көмек, қарым – қатынаста-шынайылық, ашықтық және толеранттылық құпталады.

Білім алушылар:

1) осы Кодекспен танысуға (танысу парағында визасы бар);

2) оқу үдерісінде өз пікірін еркін білдіруге;

3) осы Кодексті бұзды деп негізсіз айыптаудан қорғауына және дәлелдемелер беруге

құқылы.

Білім алушы *түісті емес:*

1) оқытушыларды алдау, адалсыздық немесе жаңылыстырумен байланысты кез-келген іс-шараларға қатысуына;

2) оқытушыларға, қызметкерлерге және жолдастарына құрметпен қарамауға;

3) сабақты өткізіп жіберу немесе оларға себепсіз кешігіп келуге;
4) сабақ, емтихан кезінде аудиториядан оқытушының/емтихан алушының рұқсатынсыз кетуіне;

5) курс оқытушысының алдын-ала рұқсатынсыз бір жұмысты бағалау үшін бірнеше рет тапсыру. Кішігірім өзгерістер мен түзетулер, мысалы, эсседе немесе басқа жазбаша жұмыста түрлендіру жасау, тапсырманы өңдеудің қолайлы әдісі емес.

Академиялық адалдық қағидаларын сақтау үшін білім алушылардың міндеті:

1) осы Кодекстің нормаларын сақтау;
2) бағаланатын жұмыстарды орындау кезінде академиялық адалдықты мүлтіксіз сақтау;

3) авторды, шығарманың атауын және бетті көрсете отырып, біреудің сөзі мен ойын жеткізу әдісін қолдану;

4) бағаланатын жұмыстардың соңында пайдаланылған әдебиеттер тізімі көрсету;

5) сенімді және дұрыс ақпарат көздерін пайдалану;

6) басқа білім алушыларға өзіндік орындалған бағаланатын жұмысты ұсынбау;

7) басқа біреудің зияткерлік меншігін пайдалануға қатысты негізгі қағидаларды құрметтеу және сақтау;

8) этикалық стандарттарды қабылдау және оларды қатаң сақтау. Жұмыстың кез келген түрінде, ауызша және жазбаша түрде, ағымдағы және қорытынды бағалауда барлық қағидаларды сақтау;

9) ұсынылған жұмыс Білім беру жобасына қатысушының жеке жұмысы екенін есте сақтау;

10) басқа адамдардың шығармаларынан үзінділерді пайдалану кезінде біреудің сөзін дәйексөз ретінде беру әдісін қолданыңыз;

11) зерттеу жұмыстарын, эсселерді, жазбаша жұмыстарды, мәлімдемелерді жазу кезінде авторы мен белгілі бір ойлар алынған жұмысты көрсететін ескертулерді қолдану. Жұмыстың соңында барлық ақпараттық ресурстар көрсетілген библиография болуы керек. Сондай-ақ, ақпараттық көздер ұсынылған қосымшаны жасауға болады;

12) емтихандарда шпаргалкаларды, электронды ақпарат және байланыс құралдарын пайдаланбау;

13) тапсырмалардың барлық түрлерін өз бетінше орындау;

14) басқа білім алушыларға өз материалдарын, жеке мақсатта пайдалану мақсатында орындалған жұмыстарды ұсынуға жол берілмейді;

15) академиялық адалсыздық танытқаны үшін жауапкершілік туралы білу және білім алушыға осы Кодекс шеңберінде Санкциялар қолданылатынына дайын болу.

Оқытушы білім алушыларға үлгі беретіндей болуға ұмтылуы тиіс. Ол өзінің сыртқы келбетін және сөйлеуін бақылауға міндетті. Оқытушы рухани мәдениетті және зиялы қауымның үздік дәстүрлерін тасымалдауы тиіс.

Сабаққа кешігуге жол берілмейді. Егер оқытушы сабаққа кешігіп келсе, ол аудиториядан кешірім сұрауы керек, ал дәріс оқу немесе сабақты толық өткізу мүмкін болмаған жағдайда студенттерге өзінің жеке уақытының есебінен толтыруды ұсынуы керек.

Білім алушыларға қатысты оқытушының (қызметкердің):

1) білім алушылардың жеке басының қадір-қасиетін қорлауға, дауысын көтеруге, сыртқы келбеті мен киімі туралы көпшілік алдында ескерту жасауға;

2) білім беру қызметтері үшін қосымша ақы талап етуге;

3) оқу сабақтарында саяси немесе діни үгіт-насихат жүргізуге **құқығы жоқ.**

Университеттің профессор-оқытушылар құрамы, қызметкерлері:

1) жұртшылық арасында ақпараттық жұмыс жүргізуге;

2) сенімді және дұрыс дереккөздерді таңдауда білім алушыларды оқыту және қолдау көрсетуге;

3) ескертпелерді, сілтемелерді, пайдаланылған әдебиеттер тізімін ресімдеу тәсілдеріне үйрету, сабақ, кездесулер өткізу кезінде басқа адамдардың сөздері мен ойларын ресімдеу

тәсілдеріне назар аударуға;

4) студенттерді/магистранттарды/докторанттарды орындалатын жұмыстың барлық қатысушыларының авторлығын көрсете отырып, қағаздық, электрондық, цифрлық тасымалдағыштарда жобалық қызмет түрлерін ресімдеу тәсілдеріне оқытуға;

5) студенттерді/магистранттарды/докторанттарды оқыту үрдісінде өз пікірлерін білдіруге үйретуге;

6) академиялық адалдықты сақтау мәселелері бойынша білім алушылардың бағаланатын жұмысты орындауы алдында студенттермен/магистранттармен/докторанттармен түсіндіру жұмыстарын жүргізуге;

7) осы Кодексте белгіленген талаптарды бұзудың кез келген мүмкіндігіне кедергі келтіруге;

8) осы Кодекстің нормаларын бұзудың әрбір жағдайын қатаң есепке алуды жүргізуге;

9) кодекс нормалары бұзылған әрбір жағдай туралы өзінің тікелей басшылығын хабардар етуге;

10) өз жұмысының тәжірибесіне академиялық адалдық қағидаларын енгізуге жәрдемдесу. Академиялық адалсыздық жағдайларын алдын алуға;

11) білім алушылардың этикаға және тұрақты дамуына негізделген зияткерлік және адамгершілік оқуы үшін жағдайлар жасауға;

12) Қазақстан Республикасының аумағында да, әлемдік қоғамдастықта да қолданылатын авторлық құқықтарды қорғау туралы нормативтік құжаттарды зерделеу;

13) академиялық адалдықты қолдауға қатысты мәселелер бойынша семинарлар мен тәжірибелік сабақтарға қатысуға;

14) пәндер силлабустарында академиялық адалдық саясатының талаптарын және оны бұзудың салдарын сипаттауға **міндетті**.

Университеттің басшылық құрамының қызметкерлері:

1) білім алушыларға және ата-аналарға немесе олардың заңды өкілдеріне кодексті түсіндіру бойынша профессор-оқытушылар құрамының, университет қызметкерлерінің жұмысын қамтамасыз ету;

2) білім алушылар Кодекстің нормаларын бұзған кезде осы Кодексте көзделген шараларды қолдану жөніндегі жұмысты үйлестіруге;

3) академиялық адалдықтың іске асырылуын бақылау мен мониторинг жүргізуге **міндетті**.

Бағдарлау аптасын өткізу кезінде және/немесе семестрдің бірінші оқу аптасында БББ эдвайзерлері білім алушыларды және олардың заңды өкілдерін **қол қойғыза отырып**, осы Кодекспен **таныстыруға міндетті**.

6. ДӘЙЕКСӨЗДІҢ НЕГІЗГІ ҚАҒИДАЛАРЫ

Оқу үдерісіне қатысушылар, дәйексөз ережелерін ұстану басқалардың жұмысына құрметпен қарау үшін, білім алушының жұмысына әсер еткен басқалардың жұмысынан ажыратуға көмектесу үшін қажет деп таниды, білім алушының басқа дереккөздерге қаншалықты негізді жүгінетінін тексеруге мүмкіндік беру, білім алушының зерттеулері академиялық сауатты және құрметке лайық екенін көрсету, білім алушы сенімді дереккөздерді қолдана алатынын және оларды сыни тұрғыдан бағалай алатынын көрсету, шынайы және беделді білім мен идеяларға сүйену, білім алушының өз қорытындысын жасай алатынын көрсету.

Негізгі ұғымдар:

1. Дәйексөз (сілтеме) (citation) — дереккөзге сілтеме жасау, пайдаланылатын материал білім алушының материалы болып табылмайтындығын көрсету. Авторлықты көрсете отырып, фразаның басында немесе соңында қолдануға болады. Автор тікелей мәтінде көрсетіледі. Сонымен қатар, баға белгілеудің басталуы мен аяқталуы міндетті түрде тырнақшалармен бірге жүреді («.....»). Дәйексөз жолдары: тікелей сөйлеу, жанама сөйлеу.

2. **Реферирование:** Рефераттау: егер мәтінде мәлімдеме болмаса, бірақ жұмыстың авторы басқа адамдардың идеяларына немесе ақпаратына сілтеме жасайды.

1) сілтеме/ескерту (reference) — жұмыста пайдаланылған дереккөз туралы толық мәліметтер. Егер дереккөз жұмыста айтылмаса немесе келтірілмесе, оған сілтеме жасаудың қажеті жоқ.

2) әдебиеттер/дереккөздер тізімі-жұмыстың соңында алфавиттік тәртіппен келтірілген, жұмыста пайдаланылған дереккөздердің тізімі.

7. БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫҢ ТҮРЛЕРІ

Осы Кодексте білім алушылардың, оқытушылар мен Есенов университеті қызметкерлерінің академиялық адалдықты бұзуының мынадай түрлері көзделеді:

1) плагиат: басқа дереккөздерден алынған материалдарды авторлықты немесе дерек көзін көрсетпей-ақ ішінара немесе толықтай иемдену. Плагиат - бұл басқа адамдардың идеяларын өзіңіздің ойыңыздай әдейі ұсыну.

Плагиат әртүрлі формада болуы мүмкін:

- тиісті тыныс белгілерін (тырнақшаларды) пайдаланбай және/немесе дереккөзді көрсетпей-ақ, дәйексөзге сілтеме жасау;

- авторлығын көрсетпей біреудің жұмысын өз жұмысы ретінде қасақана немесе еріксіз пайдалану;

- дереккөзді көрсетпей-ақ түрлендіру;

- дереккөзді көрсетпей көшіру арқылы **рефераттауды** ауыстыру;

- біреудің идеяларын немесе дәлелдерін авторға сілтеме жасамай пайдалану немесе пайдаланылған дереккөздер тізімінде дереккөздің болмауы;

- толығымен немесе ішінара басқа адам жазған жазбаша жұмысты ұсыну;

- ғаламтор желісінен алынған курстық/дипломдық жұмысты ұсыну;

- басқа курс үшін тапсырма ретінде орындалған курстық жұмысты ұсыну.

Плагиат жағдайларына, дереккөзді елемеу, біреудің жарияланған немесе жарияланбаған жұмысының бөліктерін қайта өңдеу немесе түрлендіріп өңдеу, осы материалды түпнұсқаға дәйексөз бен сілтеме жасамай ұсыну жатады.

Идеялар, идеялардың көріністері немесе басқалардың жұмыстары алынған дереккөздер мыналарды қамтиды (бірақ олармен шектелмейді): кітаптар, мақалалар, құжаттар, әдеби шығармалар мен тіркестер, сөйлеу сөздері, өнер туындылары, зертханалық есептер, зерттеу нәтижелері, есептеулер және олардың нәтижелері, диаграммалар, әзірлемелер, компьютерлік есептер, машина коды/бағдарламалық қамтамасыз ету.

2) **қайталау**-басқа білім алушы, түлек, бұрынғы білім алушы орындаған бір жұмысты (жұмыстың бір бөлігін) ұсыну.

3) емтиханда, бақылау жұмысында, қорытынды аттестаттау кезінде (сондай-ақ нұсқауларды, оның ішінде ауызша жауап беру кезінде кеңестерді, шпаргалкаларды, алдын ала дайындалған жауап бланкілерін, оқулықтарды және басқа да дереккөздерді (бастапқы дереккөздерді, карталарды, схемаларды, кестелерді), тапсырманы орындау кезінде компьютерді, планшетті, телефонды және/немесе басқа да техникалық/баспа құралдарын пайдалану, бір білім алушының басқа білім алушының жұмысын) **көшіру**;

4) **сөз байласу:** басқа білім алушы үшін бағаланатын кез келген жұмысты орындау, университеттен тыс үшінші тұлғалардың (достарының, ата-аналарының, репетитордың, басқа оқытушылардың) тапсырманы, жазбаша жұмысты орындауға, осы фактіні оқытушыға тапсырманы тапсыру процесінде ауызша немесе жазбаша түрде көрсетпей көмектесу.

5) **материалдарды заңсыз ұсыну мақсатында білім беру үрдісіне қатысушылардың жасырын келісімі.**

Оқу үрдісіне қатысушылар арасындағы жасырын келісімінің мысалдары: жазбаша жұмысты көшіру, өзіндік жұмыстарды көшіру үшін ұсыну, бір білім алушының екінші білім алушының жұмысын орындауы; басқа адамның (басқа білім алушының, ата-ананың,

репетитордың, оқытушының және т. б.) орындаған жұмысын өз жұмысы ретінде тапсыру, тест мазмұны, бақылау жұмысы, тест тапсырмалары туралы мәліметтерді мұғалімнің рұқсатынсыз басқа студенттерге беру, оқу үдерісінің басқа да қатысушыларын (студенттер, ата-аналар, профессор-оқытушылар құрамы) ұжымдық алдаудың әртүрлі формалары болып табылады.

Ұжымдық жұмыс құпия келісімнің мысалы ретінде қарастырылмайды, керісінше оқу үдерісін ұйымдастырудың бір түрі болып табылады. Ұжымдық жұмыс дегеніміз-бір оқу міндеті бойынша топтағы қызмет. Ұжымдық жұмыс топ ішінде білім алушылар арасындағы өзара іс-қимылдың түрлерінің ашылуын көздейді. Ұжымдық жұмыс шеңберінде қол жеткізілген нәтиже топтың барлық қатысушылары үшін бірыңғай болып табылады, ол нәтижені тіркеудің кез келген түрінде (ауызша жауапта немесе жазбаша түрінде) топтың барлық қатысушыларын көрсете отырып бейнеленуі тиіс.

Сәтсіздікке ұшыраған жағдайда жауапкершіліктен жалтару мақсатында және/немесе басқалардың көмегімен лайықсыз баға алу мақсатында ұжымдық жұмыс түрлеріне қатысудан аулақ болуға ниет білдіру бұзушылық түрлерінің бірі болып табылады.

б) алдау:

- емтихан кезінде тыйым салынған технологияларды пайдалану;
- басқа білім алушылардан бағаланатын жұмыстарды көшіріп алу;
- бағаланған жұмысты қайта ұсыну, тапсыру;
- бағаланатын жұмыстарды уақтылы орындамаған жағдайда, мүлдем орындамаған жағдайда жалған сылтаулар ұсыну;
- топтық, ұжымдық жұмыс көзделмеген жағдайда екі немесе одан да көп білім алушылардың бағаланатын жұмысты орындауы;
- басқа білім алушыларға саналы көмек көрсету: оған өзінің бағаланатын жұмысынан көшіруге мүмкіндік беру, кеңестер, шпаргалкаларды, оқулықтарды және т. б. пайдалану;
- өзгелердің бағаланатын жұмыстарын өз жұмыстары ретінде ұсыну;
- қандай да бір артықшылықтар алу мақсатында себепсіз қорытынды бағалау (емтихан) болатын оқу күнін өткізіп алу.

7) бағаланатын жұмыстың құжаттары мен бағаларын, деректерін бұрмалау:

- эксперименттердің деректерін бұрмалау;
- осы эксперименттерді, материалдарды, сауалнамаларды, есептерді нақты орындаусыз ойлап табу;
- шын мәнінде жұмысты жазуға қатыспаған дереккөздердің нұсқаулығы бар, баяндау дереккөздерінің тізімінің дұрыс жасалмауы;
- жалған құжаттарды, оның ішінде медициналық анықтамаларды, жалған құжаттар мен қолдарды пайдаланудың әртүрлі формаларын (оқуға түсуге арналған құжаттар, ұсыныс және басқа хаттар, транскрипт, дипломдар немесе басқа тіркеу деректері және т. б.) ұсыну;
- бағаларды, тапсырма жауаптарын бағалау нәтижелерін қолдан жасау;
- деректерді қолдан жасау (қосымша толықтырып жазу, жазу, түзету), яғни зерттеуді орындау кезінде сұрастыруды, сауалнама жүргізуді және басқа әдістерді бақылау өлшемдері мен нәтижелерін жасау;
- бақылау жазба жұмыстарының бағасын көтермелеу;
- басқа білім алушының бағаланатын жұмысын қасақана қолдан жасау немесе бүлдіру.

8) бағаланатын жұмыстардың жауаптарын адал емес жолмен сатып алу:

- бағаланатын жұмысты орындау кезінде жауаптарын беру;
- басқа білім алушының, педагог қызметкердің немесе қызметкердің көмегімен бағаланатын жұмысты жүргізгенге дейін ішінара немесе толық материал алу (жауаптары бар тест тапсырмалары, емтихан билеттері және жазбаша емтиханға арналған тапсырмалар);
- бағаланатын жұмыстарды өзінің (курстық, дипломдық жұмыстар, магистрлік диссертациялар және т. б.) жұмысы ретінде көрсету мақсатында сатып алу немесе алудың басқа жолдары;

-дайын бағаланатын жұмыстарды (курстық, дипломдық жұмыстар, магистрлік диссертациялар және т. б.) сату немесе сатып алуға және/немесе сатуға көмек көрсету.

9) ақпаратты немесе құрылғыларды заңсыз пайдалану:

-бағаланатын бақылау жұмыстарын, тестілеуді, емтихандарды орындау кезінде электрондық, цифрлық, қағаз жеткізгіштердегі ақпаратты, техникалық құрылғыларды пайдалану;

-бағаланатын жұмыстың кез-келген жауабын кез-келген жолмен алу, соның ішінде электрондық пошта, компьютер және т. б. арқылы жүктеу;

-педагог қызметкердің қағаз және электрондық тасымалдағыштардағы бағаланатын жұмыстарға қатысты материалдарын кабинеттен шығару және/немесе компьютерден көшіру.

- басқа білім алушылар орындайтын демонстрациялық тапсырманың жазбасын алу мақсатында немесе жалпы сабақтың жазбасын алу мақсатында сабақтарда аудио - және/немесе бейнеаппаратураны заңсыз пайдалану.

10) емтихандарды, тестілерді, диагностикалық тестілерді тапсыру, зертханалық жұмыстарды немесе басқа тапсырмаларды орындау кезінде академиялық пайда алу мақсатында **өзін басқа тұлға ретінде көрсету.**

11) алдау немесе академиялық пайда алу мақсатында деректерді, транскриптерді немесе басқа академиялық **құжаттарды жасыру.**

12) **кедергілер мен кедергілер жасау** - әділетсіз академиялық пайда алу мақсатында басқа адамдардың оқу немесе ғылыми қызметіне тосқауыл қою немесе кедергі жасау. Бұған деректерді, файлдарды, қолжазбаларды немесе басқа материалдарды (мысалы, картиналар, мүсіндер, бағалы қағаздар), ғылыми жұмыстарды жалған жасау, кітапхана құралдарын немесе мүлкін, электрондық немесе академиялық мақсатта пайдаланылатын басқа материалдарды бүлдіру кіреді (бірақ олармен шектелмейді).

13) **аудиториялық сабақтар мен консультацияларды тұрақсыздандыру.** Университет оқу үшін қауіпсіз жағдайлар жасауға міндеттенеді. Мұғалім, зертханашы немесе басқа қызметкер сабақты немесе кеңесті бұзуға бағытталған кез-келген әрекеті саясат ережелерін бұзу болып табылады. Әдетте, сабақтан тыс немесе консультациялардан тыс тәртіпті бұзу Университеттің басқа ережелерімен қаралады, бірақ белгілі бір жағдайларда осы Кодекстің қолданылу аясында да қарастырылуы мүмкін.

14) академиялық пайда алу мақсатында емтихан материалдары, тест сұрақтары және басқа материалдар сияқты құпия ақпаратқа **рұқсатсыз қол жеткізу.**

15) **деректерді рұқсатсыз тарату**-алдын ала келісімсіз, құпия ақпаратсыз үшінші тұлғаларға жариялау, тарату немесе жариялау. Құпия ақпаратқа ортақ қол жетімділік болмаған жағдайда сақталынған және жиналған академиялық ақпарат, деректер мен құжаттар кіреді.

Ескертпе: осы академиялық адалдықты бұзу түрлерінің тізбесі толық болып табылмайды және қажеттілігіне қарай толықтырылуы мүмкін.

8. ЖАУАПКЕРШІЛІК ЖӘНЕ ЖАЗА

Университеттің профессорлық-оқытушылық құрамы мен қызметкерлері Академиялық адалсыздық көрінісінің әрбір нақты жағдайында анықтау, алдын алу және тәртіптік жазалауға жауапты болып табылады.

Білім беру үдерісінің қатысушылары Академиялық адалдық қағидаларын бұзғаны үшін моральдық жауапкершілікте болатындықтарын есте ұстаулары керек.

Плагиат, курстық жұмыстарды, дипломдық жұмыстарды, магистрлік диссертацияларды сатып алу және сату қарапайым ережелерді бұзудан тыс болып саналады және қоғамға қатысты елеулі бұзушылық ретінде қабылданады және басқа адамдардың материалдарын пайдаланғаны үшін жазаланады.

Әрбір бұзушылық жағдайын оқытушылар мен қызметкерлер тіркейді және білім алушының ағымдағы немесе қорытынды жұмысын бағалау рәсіміне жіберуге жол

берілмейді.

Оқытушылар студенттердің жұмыстарын тиісті бағдарламалық қамтамасыз етудің және университеттің осыған уәкілеттік берілген лауазымды тұлғалары растаған өзге де шынайы тәсілдердің көмегімен плагиаттың бар-жоғы тексерілетіні туралы студенттерді хабардар етуге кепілдік береді.

Академиялық адалсыздық-бұл сенімді бұзу. Академиялық тәртіпті бұзудың кез-келген жағдайы бейтараптықты, дәйектілікті, процедуралық әділеттілікті, уақтылы шешуді және одан әрі тергеуді қамтамасыз ететіндей қарастырылады. Академиялық тәртіпті бұзу жағдайлары жеке негізде қарастырылады, соның нәтижесінде білім алушы жұмыс нәтижелерінің күшін жоюға, емтихан үшін қанағаттанарлықсыз бағаға жазалануы мүмкін, оған ескерту, сөгіс жариялануы, ал кодексті өрескел немесе жүйелі бұзған жағдайда университеттен шығарылуы мүмкін.

9. КОДЕКСТІҢ БҰЗУШЫЛЫҚТАРЫН АЛДЫН АЛУ ШАРАЛАРЫ

1. Көшіру жағдайларын болдырмау мақсатында прокторинг жүйесін, өзге де бақылау іс-шараларын пайдалана отырып, емтихандар өткізу процесін мұқият қадағалау.

2. Плагиатты болдырмау үшін білім алушылардың бағаланатын жұмыстары (курстық, дипломдық, диссертациялық) плагиатқа қарсы бағдарламаны пайдалана отырып тексеруден өтеді.

3. Жұмыстың түпнұсқалығын тексерудің автоматты қызметтерін енгізу. Мәтіннің бірегейлігіне арналған барлық бітіру, ғылыми-зерттеу, оқу-әдістемелік жұмыстарды тексеру арнайы бағдарламаларды қолдану арқылы жүзеге асырылуы тиіс.

4. Білім алушыларда академиялық адалдықты дамыту бойынша тұрақты мақсатты жұмыс жүргізу, студенттерді зерттеу сипатындағы тапсырмаларды орындауға тарту, білім алушыларда зерттеу дағдыларын қалыптастыру, сондай-ақ ғылыми этикаға тарту, ғылыми жұмысты жазу кезінде академиялық адалдық, плагиаризм туралы түсінік.

5. Білім алушылар мен ПОҚ арасында плагиаризмге төзбеушілікті тәрбиелеу.

10. КОДЕКСТІҢ БҰЗЫЛУЫ ЖАҒДАЙЫНДА ШАРАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ ТӘРТІБІ

1. Академиялық адалдықты бұзу келесі жағдайларда анықталуы мүмкін:

1) ағымдағы бақылау (бағалау);

2) қорытынды бақылау (аралық аттестаттау, емтихан сессиясы)

3) қорытынды аттестаттау (мемлекеттік/кешенді емтихандар, дипломдық жұмыстарды (жобаларды), магистрлік диссертацияларды (жобаларды) қорғау).

2. Академиялық адалсыздық анықталған жағдайда келесі шаралар қолданылады:

1) академиялық адалсыздықты **алғаш анықтаған** жағдайда (кездейсоқ, жүйесіз бұзушылық дегенді білдіреді):

- оқытушы/проктор / ғылыми жетекші Кодекс нормаларының бұзылуынан байқалған барлық білім алушылардың жұмыстарының күшін жояды және олардың әрқайсысы барлық бағалау критерийлері бойынша "0" алады, бұл ретте оқытушы/Проктор/ғылыми жетекші, тиісті бөлімшелердің мамандары, кафедра меңгерушісі (БББ көшбасшысы) қол қойған Акт жасалады, ол ведомостарға тиісті өзгерістер енгізу үшін тіркеу офисіне (бұдан әрі - ТО) беріледі;

- академиялық адалсыздық фактісінде байқалған барлық білім алушылар жазбаша жұмысты қайта тапсыру құқығынан айырылады.

2) аттестаттау комиссиясы/проктор/ғылыми жетекші немесе қорытынды бақылау (аралық аттестаттау) және қорытынды аттестаттау рәсімдерін жүргізуге қатысы бар университет қызметкерлері анықтаған кодексті **жүйелі түрде бұзушылық** (екі-үш жағдай) анықталған жағдайда:

-Аттестаттау комиссиясы/проктор/ғылыми жетекші Кодекс нормаларының

бұзылуында байқалған барлық білім алушылардың жұмыстарының күшін жояды және олардың әрқайсысы барлық бағалау критерийлері бойынша "0" алады, бұл ретте аттестаттау комиссиясы /проктор/ғылыми жетекші және кафедра меңгерушісі (БББ көшбасшысы) қол қойған Акт жасалады, ол ведомостарға тиісті өзгерістер енгізу үшін тіркеу офісіне (бұдан әрі - ТО) беріледі;

- құжаттар, академиялық адалдық кодексінің нормаларын өрескел бұзғаны үшін білім алушыны университеттен шығару туралы мәселені шешу үшін тәртіптік Комитеттің қарауына беріледі.

Аралық аттестаттауды (емтихан сессиясын), қорытынды аттестаттауды өткізу кезінде бұзушылықтар тіркелген жағдайда, қайта тапсыруға тыйым салынады,

Аралық аттестаттауды (емтихан сессиясын), қорытынды аттестаттауды өткізу кезінде бұзушылықтар тіркелген жағдайда, қайта тапсыруға тыйым салынады, ал пәнді қайта зерделеу, қорытынды аттестаттаудан қайта өту тәртібі ағымдағы бақылау үлгерімінде, аралық және қорытынды аттестаттау жүргізу қағидаларында айқындалады;

-Аттестаттау комиссиясы/проктор / ғылыми жетекші факультет (мектеп, Академия) деканатына және академиялық жұмыс жөніндегі вице-президентке хабарлайды;

-тіркеу офісі білім алушының жеке ісінде академиялық әділетсіздіктің анықталған фактісін тіркейді (Акт тігіледі);

-қажет болған жағдайда білім беру бағдарламасының эдвайзері бұзушылықты анықтау фактісі бойынша үш жақты мәміле жүргізу мақсатында ата-аналардың аттестаттау комиссиясымен/проктормен/факультет (мектеп, академия) ғылыми жетекшісімен және вице-деканмен кездесуін ұйымдастырады.

Кодекс нормаларын өрескел бұзудың әрбір нақты жағдайын тәртіптік комитет қарастыруы тиіс. Комитет отырысының нәтижелері бойынша білім алушыларға да, университеттің қатысы бар қызметкерлеріне де қатысты тәртіптік жаза қолдану шарасы туралы шешім қабылданады.